

ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЦИФРОВОМУ ПРАВОСУДДІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Дарія БЕРЕЖНА,

здобувачка вищої освіти 3-го курсу
відділення підготовки студентів денної форми навчання
Інституту права та безпеки,
Одеський державний університет внутрішніх справ

У сучасному світі, де цифрова трансформація набирає обертів, однією з ключових тенденцій стає інтеграція штучного інтелекту у правову сферу. Це створює нові можливості для покращення ефективності, доступності та прозорості судових процесів. Алгоритми штучного інтелекту вже використовуються для автоматизованого розподілу справ, аналізу судових прецедентів, прогнозування рішень і допомоги в підготовці юридичних документів. Водночас активне впровадження ШІ породжує низку складних правових, етичних та соціальних викликів. Постають важливі питання відповідальності при виникненні помилок алгоритмів, захисту персональних даних, забезпечення права на справедливий суд та запобігання дискримінації. Особливо важливим видається порівняння підходів, що розвиваються в Європейському Союзі та в Україні, і визначення оптимального співвідношення між інноваціями та дотриманням основних прав людини.

Довгий час вважалося, що здійснення правосуддя було можливим лише за участю професійного судді, який ретельно вивчає матеріали справи, аналізує доводи сторін і, керуючись законодавством, виносить рішення у конкретному випадку. Однак із розвитком штучного інтелекту навіть судова система почала змінюватися.

Аналізуючи міжнародні стандарти правосуддя, зокрема статтю 6 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (ЄКПЛ), варто зазначити, що в ній йдеться про право на розгляд справ незалежним і безстороннім судом [4]. Хоча стаття 6 і відповідні коментарі не містять прямих заборон на використання штучного інтелекту в судовій сфері, традиційно вважається, що здійснення правосуддя є прерогативою професійного судді — людини з юридичною освітою та значним досвідом. Беручи до уваги поточний рівень розвитку штучного інтелекту і його можливості, він може стати важливим помічником для суддів, які часто працюють у вкрай перевантажених умовах у будь-якій сучасній країні.

У 2018 році на 31 пленарному засіданні Європейська комісія по ефективності правосуддя (CEPEJ) затвердила Європейську етичну хартію щодо застосування штучного інтелекту в судових системах. Документ покликаний підвищити ефективність і якість здійснення правосуддя, використовуючи алгоритми для опрацювання судових рішень та даних, при цьому дотримуючись фундаментальних прав і свобод, визначених Європейською конвенцією про права людини та Конвенцією Ради Європи про захист персональних даних.

Хартія встановлює принципи, які слід враховувати при впровадженні штучного інтелекту в судочинство: дотримання основних прав людини при використанні ШІ; запобігання розвитку будь-якої дискримінації між окремими особами чи групами осіб; безпека та якість обробки судових рішень і даних у безпечному технологічному середовищі; принцип «під контролем користувача», тобто поінформованість зрозумілою мовою про всі процесуальні аспекти, можливості й функції ШІ відповідно до статті 6 ЄКПЛ; прозорість, неупередженість та справедливість [1].

Перш за все, Етичну Хартію розглядають як комплексну систему універсальних принципів та правил, що регулюють застосування технологій штучного інтелекту в судовій системі. Цей документ визначає основні напрямки та категорії впровадження штучного інтелекту в сферу правосуддя. Серед ключових аспектів включено такі напрямки: по-перше, це вдосконалені пошукові системи для аналізу судової практики, які дозволяють швидше і точніше виявляти необхідні рішення; по-друге, онлайн-вирішення спорів, що забезпечує сторонам можливість ефективного врегулювання конфліктів без необхідності фізичної присутності у суді; по-третє, технології, що допомагають у складанні процесуальних документів, таких як позовні заяви, надаючи користувачам структуровану і чітку інформацію; крім того, застосування прогностичного аналізу, що допомагає передбачати можливі результати судових процесів на основі великого обсягу історичних даних; далі, системи для категоризації норм законодавства за різноманітними критеріями, що дозволяють легко ідентифікувати суперечливі чи несумісні положення закону; нарешті, використання чат-ботів для оперативного інформування учасників судового процесу та надання їм підтримки під час розгляду справи [2].

Ухвалення зазначеної Етичної хартії також врегулювало питання впровадження штучного інтелекту та сприяло трансформуванню інформаційних технологій у правосудді України. Концепція розвитку

штучного інтелекту в Україні, затверджена рішенням Кабінету Міністрів від 2 грудня 2020 року, № 1556-р, служить стратегічним орієнтиром, який визначає головні аспекти та завдання для активної інтеграції технологій штучного інтелекту у різноманітні сфери суспільного життя в Україні. У цьому документі акцентується не лише на можливостях і перевагах впровадження ШІ, а й на важливості розв'язання складних етичних, правових та інфраструктурних питань [5].

Згідно з визначеною Концепцією розвитку штучного інтелекту в Україні в галузі правосуддя, одним із важливих завдань є забезпечення ухвалення судових рішень у справах незначної складності на основі результатів аналізу, проведеного із застосуванням технологій штучного інтелекту [3, с.73]. Це передбачає врахування дотримання законодавства та судової практики за взаємною згодою сторін.

В Україні вже запроваджено низку технологій штучного інтелекту у сфері правосуддя. Серед них можна виділити створення та функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, Електронного суду та Єдиного реєстру досудових розслідувань, які разом сприяють підвищенню ефективності процесу судочинства.

Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система (ЄСІТС) – це комплексна цифрова платформа, розроблена з метою модернізації та оптимізації роботи судової системи України. Основні функції та завдання системи: ЄСІТС забезпечує єдиний доступ до юридичної інформації: справи, судові рішення, документація для суддів, адвокатів та сторін; система дозволяє в реальному часі відстежувати етапи розгляду справ для прозорого судочинства; інтегровані електронні модулі документообігу прискорюють вирішення справ і знижують навантаження на судову систему; сучасні ІСТ-технології забезпечують дистанційні засідання, відеоконференції та взаємодію судових органів; вона має інфраструктуру для захисту персональних даних і підтримує кібербезпеку.

Тому, застосування штучного інтелекту в цифровому правосудді демонструє суттєвий потенціал для модернізації судової системи, підвищення ефективності та прозорості розгляду справ. Водночас, інтеграція ШІ супроводжується рядом викликів, що потребують комплексного вирішення.

З одного боку, переваги використання ШІ очевидні, а саме те, що автоматизація скорочує час розгляду справ і знижує навантаження на суддів, алгоритми можуть обробляти великі обсяги даних, виявляючи закономірності для покращення рішень та цифрові технології покращують

зв'язок із сторонами і доступність судових послуг. З іншого боку, використання ШІ в судовій системі викликає низку сумнівів і ризиків, насамперед, відповідальність за помилки алгоритмів і упередженість даних ставить під загрозу принципи справедливості, непрозорість автоматизованих процесів, що може вплинути на довіру до судочинства, а також законодавство не завжди враховує специфіку ШІ, потребуючи нових правил для контролю і підзвітності.

Список використаних джерел:

1. European commission for the efficiency of justice (CEPEJ): «European ethical Charter on the use of Artificial Intelligence in judicial systems and their environment» adopted at the 31st plenary meeting of the CEPEJ (Strasbourg, 3-4 December 2018) URL: <chrome-extension://efaidnbnmnnibpcajpcglclefindmkaj/https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c> (дата звернення: 12.04.2025).

2. SIDCON international consulting company: Штучний інтелект у галузі правосуддя (судовій системі) 09.08.2024 року URL: <https://sidcon.com.ua/tpost/2z7jsbg361-shtuchnii-ntelekt-u-galuz-pravosuddya-su> (дата звернення: 12.04.2025).

3. Паскар А. Етичні аспекти використання штучного інтелекту у судочинстві: шлях до забезпечення прав людини. *Ерліхівський журнал*. 2023. Випуск 7. С.68–75 (дата звернення: 12.04.2025).

4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами): Конвенція, Міжнародний документ, Протокол від 4 листопада 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 12.04.2025).

5. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: Розпорядження КМУ від 2 грудня 2020 р. № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 12.04.2025).

Науковий керівник: **Інга СЕРЕДНИЦЬКА**, кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри цивільно-правових дисциплін Інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ.